

УЧАСТЬ РОСІЙСЬКИХ ЕСЕСІВЦІВ У ПРИДУШЕННІ ВАРШАВСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1944 Р.: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ

Анотація. У статті досліджується проблема російського військового колабораціонізму в роки Другої світової війни. Особливу увагу приділено участі 29-ї гренадерської дивізії СС (1-ша російська) та російських частин 36-ї гренадерської дивізії СС у придушенні збройного повстання у Варшаві в 1944 р. Зазначається, що російські СС вчинили у Варшаві жорстокі воєнні злочини – масове вбивство мирного польського населення. Автор спростував міф про те, що тільки завдяки російському народу Польща була «визволена» від нацизму.

Ключові слова: Друга світова війна, російські СС, Варшавське повстання, військовий колабораціонізм, воєнні злочини.

PARTICIPATION OF RUSSIAN SS IN THE SUPPRESSION OF THE WARSAW UPRISING OF 1944: MODERN APPROACHES TO COVERING THE PROBLEM OF MILITARY COLLABORATIONISM

Summary. Participation of Russian SS in the suppression of the Warsaw uprising of 1944: modern approaches to covering the problem of military collaborationism

The problem of Russian military collaborationism during the Second World War is studied. Particular attention is paid to the participation of the 29th Grenadier Division of the SS (Russian No. 1) and Russian units of the 36th Grenadier Division of the SS in the suppression of the armed uprising in Warsaw in 1944. It is shown that the Russian SS committed brutal war crimes in Warsaw – the mass murder of Polish civilian population. The myth that only thanks to the Russian people Poland was “liberated” from Nazism refuted.

Key words: Second World War, Russian SS, Warsaw Uprising, military collaborationism, war crimes.

---

¹ Гетьманчук Микола, доктор історичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка», hetmanchukm@ukr.net

Під час Другої світової війни (1939–1945 рр.) у складі Вермахту, військах СС, поліцейських формуваннях нацистської Німеччини воювали близько 1 млн 200 тисяч громадян колишнього Радянського Союзу. Найбільшу частину серед них становили російські громадяни – 380 тис. (з них 50 тис. входили до складу військових формувань СС)². Серед іноземних військових формувань СС, створених нацистським керівництвом із російських громадян на окупованій території СРСР, особливе місце посідають 29-а гренадерська дивізія військ СС (російська № 1), 30-а гренадерська дивізія військ СС (російська № 2), 1-ша російська бригада СС «Дружина», російський полк СС «Варяг», російський XV кавалерійський корпус СС та інші підрозділи. Необхідно відзначити, що у вітчизняній історіографії практично відсутні спеціальні дослідження, присвячені історії 29-ї гренадерської дивізії військ СС. Лише у фундаментальній монографії українського історика А.В. Боляновського звертається увага на історію цієї дивізії СС, але тільки в контексті дослідження ним проблеми участі іноземних військових формувань у Збройних силах нацистської Німеччини³.

Разом із тим є чимало наукових праць зарубіжних дослідників, які основну увагу звертають на два аспекти історії формування та бойової участі бойової 29-ї гренадерської дивізії військ СС: 1) цивільно-політичний – стосується утворення в 1941–1943 рр. Б.В. Камінським та К.П. Воскобойником Локотьського адміністративного округу (так званої Локотьської республіки) на окупованій німецькими військами території шести районів Орловської та двох районів Курської областей із населенням 1 700 000 чоловік; 2) військовий – від створення у грудні 1941 р. підрозділів народної міліції Локотьського округу, бригади Російської визвольної народної армії (РВНА) і закінчуючи формуванням 29-ї гренадерської дивізії військ СС та її участю у придушенні Варшавського повстання 1944 р.⁴. Слід зазначити, що Локотьський

² Дробязко С.И. Под знаменами врага. Антисоветские формирования в составе германских вооруженных сил 1941–1945 гг. Москва : Эксмо, 2004. С. 523–524.

³ Боляновський А.В. Іноземні військові формування у Збройних силах Німеччини (1939–1945 рр.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. С. 580–583.

⁴ Эйлсби К. Иностранные легионы нацистской Германии. Добровольческие формирования, воевавшие на стороне Гитлера. 1941–1945 / пер. с англ. Москва : ЗАО Центрполиграф, 2012. С. 122–125.

автономний округ, а згодом бригаду РВНА і 29-у гренадерську дивізію військ СС очолив репресований радянською владою інженер фольксдойче Б.В. Камінський, який за участь в антипартизанських операціях був нагороджений Залізним хрестом 1-го класу та іншими німецькими нагородами. Солдати й офіцери його бригади вирізнялися недисциплінованістю та крайньою жорстокістю у боротьбі з радянським партизанським рухом на території Росії і Білорусії⁵.

Аналіз історіографії проблеми засвідчує, що чимало наукових праць російських дослідників, присвячених проблемі участі російських громадян у військах СС, виділяються відверто тенденційним характером. Деякі з них вважають, що вказану проблему, яка нині є надто дражливою для офіційної Москви, досліджують лише «історики-ревізіоністи», «маргінали», «неонацисти», «неовласовці», «ліберали, які відпрацьовують зарубіжні гранти»⁶. Російські історики, автори роботи «Російські есесівці» Д.А. Жуков та І.І. Ковтун І.І. констатують: «На превеликий жаль, в сьогоденній Росії знову проявляється тенденція відведення історичній науці лише ролі засобу виховання. Особливим чином препаровані історичні факти повинні, на думку багатьох, викладатися таким чином, щоб «давати приклад молоді», «вчити», «вирощувати патріотів», «викликати ненависть до потенційних противників» та ін. Так, справжня історія (яка, а це давно підмічено, «нікого нічого не вчить») неминуче перетворюється на ідеологічний сурогат, на міф, на фальшивку та фікцію»⁷.

Перебуваючи в 1944 р. з бригадою РВНА на території Білорусії, Б.В. Камінський остаточно відмовився включити бригаду РВНА до складу Російської визвольної армії (РВА), як цього вимагав генерал А.А. Власов та командування Вермахту⁸. Тому за сприяння

---

⁵ Залесский К.А. Кто был кто во Второй мировой войне. Союзники Германии. Москва : «Издательство АСТ»; «Издательство Астрель», 2003. С. 160–161.

⁶ Дюков А. “Die Aktion Kaminski”: Локотское «самоуправление» и создание бригады РОНА. *Мифы Великой отечественной* : сборник / ред. сост. Г. Пернавский. Москва : Яуза, Эксмо, 2008. С. 147–148.

⁷ Жуков Д.А. Русские эсесовцы / Д.А. Жуков, И.И. Ковтун. Москва : Вече, 2013. С. 5.

⁸ Даллин А. Бригада Каминского / пер. с англ. Москва : Московский писатель, 2011. С. 77–78.

обергрупенфюрера СС К. фон Готтберга бригаду РВНА було включено до складу військ СС. 31 липня 1944 р. відбулася зустріч Б.В. Камінського з рейхсфюрером СС Г. Гімлером у Раценбурзі, яка завершилася домовленістю та наказом про переведення бригади у війська СС під назвою Штурмова бригада СС «РВНА» (SS – Sturmbrigade RONA) зі збереженням внутрішньої структури⁹. Наступного дня, 1 серпня 1944 р., Г. Гімлер підписав наказ Головному оперативному управлінню СС про формування 29-ї гренадерської дивізії військ СС (російської № 1) (29. Waffen – Grenadiere – Division der SS (russische № 1) під командуванням Б.В. Камінського, якому присвоїли звання ваффен-бригадефюрера СС і генерал-майора військ СС¹⁰. Керівництво СС, враховуючи заслуги особового складу бригади, всім офіцерам та унтер-офіцерам присвоїло в СС військові звання, які вони мали в РВНА. Під час бесіди Б.В. Камінського з рейхсфюрером Г. Гімлером було вирішено підрозділи бригади перевести у навчальний військовий табір Нойгаммер (Truppenubungsplatz Neuhammer) у Верхній Сілезії для переформування, а цивільних біженців (близько 15 000 тисяч чоловік) по можливості евакуювати до Угорщини.

Згідно з наказом, який залишився виключно на папері, 29-а гренадерська дивізія військ СС повинна була мати такий склад: Командир дивізії: ваффен-бригадефюрер СС і генерал-майор військ СС Б.В. Камінський; Начальник штабу: ваффен-оберштурмбаннфюрер СС І.П. Шавикін; Начальник оперативного відділу (Ia): ваффен-штурмбаннфюрер СС І.Д. Фролов; Офіцер зв'язку рейхсфюрера СС: оберштурмбаннфюрер СС Г. Ройсснер; Начальник розвідки і контррозвідки (Ic): ваффен-гауптштурмфюрер СС Ф.А. Капкаєв; Дивізійний врач (IVb): лікар Забора; 72-й гренадерський полк військ СС (російський № 1) – (Waffen – Grenadier – Regiment der SS 72 (russische Nr. 1); 73-й гренадерський полк військ СС (російський № 2) – (Waffen – Grenadier – Regiment der SS 73 (russische Nr. 2); 74-й гренадерський полк військ СС (російський

⁹ Залесский К.А. Войска СС. Военная элита Третьего Рейха. Москва : Яза-пресс, 2009. С. 274.

¹⁰ Бишоп К. Иностранные дивизии III Рейха. Иностранные добровольцы в войсках СС 1940–1945 / пер. с англ. Москва : Эксмо, 2006. С. 155.

№ 3) – (Waffen – Grenadier – Regiment der SS 74 (russische Nr. 3); 29-й артилерійський полк військ СС (російський № 1) – (Waffen – Artillerie – Regiment der SS 29 (russische Nr. 1); 29-й фузилерний батальйон СС (SS – Fusilier – Bataillon 29); 29-й саперний батальйон СС (SS – Pionier – Bataillon 29); 29-й протитанковий дивізіон СС (SS – Panzerjager – Abteilung 29); 29-й батальйон зв'язку СС (SS – Nachrichten – Abteilung 29); 29-й полк забезпечення СС (SS – Versorgungs – Regiment 29); 29-а ветеринарна рота СС (SS-Veterinar-Kompanie 29); 29-а санітарна рота СС (SS-Sanitats-Kompanie 29); 29-й запасний польовий батальйон СС (SS-Feldersatz-Bataillon 29). Підрозділи гвардійського батальйону бригади переходили в інші підрозділи дивізії. В цей період вона мала на озброєнні 20 гармат, 30 мінометів, більше 100 кулеметів¹¹.

Одночасно зі створенням 29-ї гренадерської дивізії військ СС у Варшаві розпочалося збройне повстання проти німецьких окупантів, яке організувала польська військова організація Армія Крайова (АК). Отримавши інформацію про те, що частини Червоної Армії знаходяться в 12–16 кілометрах від Варшави, головнокомандувач АК генерал Т. Бур-Коморовський о 17 годині 1 серпня 1944 р. віддав наказ підрозділам АК (понад 32 500 чоловік у самому місті і 4 000 в міському окрузі, до яких приєдналися загони НСЗ – 700 чоловік і Армії Людової 270 чоловік) розпочати відкриту збройну боротьбу проти німецького гарнізону у місті (операція «Буря»). Повстанські відділи мали на озброєнні 110 станкових і 60 ручних кулеметів, 300 автоматів, 1 400 гвинтівок, 1 700 пістолетів, 25 000 гранат¹². Його позиція полягала в такому: поляки мають звільнити Варшаву до приходу Червоної Армії та завоювати для себе незалежність. Свої цілі та пріоритети генерал Т. Бур-Коморовський сформулював 22 липня у повідомленні емігрантському уряду в Лондоні: 1) не припиняти боротьби проти німців; 2) мобілізувати все населення для боротьби з Росією; 3) відібрати в «совєтів» якомога більше польських

---

¹¹ Жуков Д.А. 29-я гренадерская дивизия СС «Каминский» / Д.А. Жуков, И.И. Ковтун. Москва : Вече, 2009. С. 159–160.

¹² Bor-Komorowski T. Armia podziemna. London : Figaro Press Ltd., 1981. S. 215–216.

елементів, що перебувають у їхньому розпорядженні як польська карта в міжнародній боротьбі; 4) у разі спроби «згвалтування» Польщі почати відкриту боротьбу із «советами»¹³.

Тут варто зазначити, що збройне повстання із самого початку було приречене на поразку, оскільки доля повоєнної Польщі вже раніше була вирішена на конференції союзників у Тегерані наприкінці 1943 р., а Й. Сталін не збирався надавати військову допомогу тим силам, проти яких борюся і намагався знищити. Червона Армія стояла за Віслою недалеко від міста, але нічим не допомагала. Згідно з офіційною версією радянської історіографії, частини Червоної Армії у цей час проводили «перегрупування». Більше того, перший місяць (до середини вересня) радянське командування не дозволяло авіації союзників використовувати свої аеродроми і заборонило їм польоти над своєю ділянкою фронту¹⁴. Зупинивши наступ радянських військ на Варшаву, Й. Сталін практично дозволив німецьким військам придушити повстання.

Варшавське повстання стало несподіванкою для всіх сторін воєнного конфлікту – німців, радянського керівництва, західних союзників. Німецьке командування мало у Варшаві обмежену кількість військ для придушення повстання, а задіяти для цього фронтові частини під час наступу Червоної Армії було неможливо. Губернатор Варшави групенфюрер СА Л. Фішер, комендант гарнізону генерал-лейтенант Р. Стахель і начальник СС та поліції оберфюрер П. Габель о 13 годині 1 серпня 1944 р. оголосили тривогу в німецьких установах. Практично вже у цей час о 14–15 годині в районах Варшави Жолібож і Воля розпочалися перестрілки вояків АК з німцями¹⁵. Згідно з наказом А. Гітлера, який завдання щодо придушення повстання поклав на СС, рейхсфюрер Г. Гімлер довірив командування операцією зі знищення повстанців у Варшаві обергрупенфюреру СС Е. фон дем Баху, відомому спеціалісту по боротьбі з партизанським рухом¹⁶. Для

---

¹³ Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / пер. з англ. Київ : Основа, 2008. С. 799.

¹⁴ Тарас А.Е. Анатомия ненависти (Русско-польские конфликты в XVIII–XX вв.). Минск : Харвест, 2008. С. 759–762.

¹⁵ Назаревич Р. Варшавское восстание. 1944 год / пер. с пол. Москва : Прогресс, 1989. С. 91.

¹⁶ Залесский К. СС. Охранные отряды НСДАП. Москва : Яуза, Эксмо, 2005. С. 44–45.

цього була створена спеціальна корпусна група «фон дем Бах», яка включала окремі регулярні армійські частини Вермахту, різні частини військ СС, поліцейські підрозділи, військові формування східних добровольців, польової жандармерії та ін. Уже 2 серпня 1944 р. Е. фон дем Бах прибув до Варшави, а до 6 серпня в місто увійшла половина військ корпусної групи – 7496 чоловік, які виділялися для придушення повстання. Поступово визначили сили та засоби корпусної групи, а також збільшили її чисельність до 16 696 чоловік. До неї увійшли: 1) Поліцейський полк СС «Познань»; 2) Спеціальний полк СС «Дірлевангер»; 3) III дивізіон 5-го артилерійського полку дивізії СС «Вікінг»; 4) Зведений полк 29-ї гренадерської дивізії військ СС; 5) 1-й і 2-й батальйони Східно-мусульманського полку СС; 6) 2-й азербайджанський батальйон З'єднання особливого призначення «Горець»; 7) Козацький поліцейський батальйон СС; 8) Конвойно-охоронна козацька сотня СД; 9) 5-й Кубанський полк Козачого Стану; 10) 3-й козацький кавалерійський батальйон 57-го охоронного полку; 11) 572-й, 580-й, 631-й козацькі батальйони; 12) три українські роти у складі СД; 13) Батальйон 608-го охоронного полку Вермахту; 14) Резервний батальйон парашутної дивізії «Герман Герінг»; 15) Вогнеметний батальйон «Кроне»; 16) Саперна рота № 500; 17) Мінометна рота № 1000; 18) Батарея реактивних мінометів (Nebelwerfer) № 201; 19) Батарея гаубиць № 638; 20) 218-а і 302-а танкові роти; 21) Навчальна батарея самохідних артилерійських установок; 22) Бронепοїзд № 75¹⁷. Крім того, розпочавши бойові дії проти АК у Варшаві, корпусна група «фон дем Бах» постійно отримувала підкріплення¹⁸.

Розпорядження про залучення 29-ї гренадерської дивізії до придушення Варшавського повстання Б.В. Камінський отримав від рейхсфюрера Г. Гімлера¹⁹. На нараді командного складу дивізії, в якій взяли участь Б.В. Камінський, начальник штабу І.Н. Шавикін, командири полків, начальник розвідки Б.А. Костенко, ад'ютант командира дивізії Р.К. Белай, начальник воєнно-слідчого відділу Г.С. Процюк, було вирішено сформувати зведений полк під

---

¹⁷ Жуков Д.А. 29-я гренадерская дивизия СС «Каминский»... С. 167–168.

¹⁸ Пишенков А.А. «Штрафники» СС. Москва : Яуза-пресс, 2009. С. 168–169.

¹⁹ Семенов К. Войска СС. История, структура, боевое применение. Москва : Яуза-пресс, 2009. С. 235.

командуванням ваффен-оберштурмбанфюрера СС І.Д. Фролова і його начальника штабу ваффен-гауптштурмфюрера Ночевкіна. Зведений полк у своєму складі мав чотири стрілецькі батальйони, 4 танки Т-34, самохідну артилерійську установку СУ-76 і 2 122-мм гаубиці (всього 1 700 чоловік)²⁰. У Варшаві зведений полк І.Д. Фролова включили до складу бойової групи групенфюрера СС Х. Рейнефарта, якому підпорядковувалися оперативні формування «Рек», «Рор», «Дірлевангер», «Шмідт», «Сарнов» та ін. Із 9 серпня полк вів бойові дії у складі бойової групи «Рор» генерал-майора Г. Рора²¹.

Крім зведеного полку І.Д. Фролова, до складу групи «Рор» загальною чисельністю 6 161 чоловік входили III дивізіон артилерійського полку танкової дивізії «Вікінг», 80-й зенітний полк, 627-й інженерний батальйон, саперна рота, команда СД «Біркнер», підрозділи охоронної поліції полковника В. Родевальда²². Бої за житлові квартали Варшави (райони Охота, Воля, Мокотув), в яких брали участь солдати і офіцери полку, відзначалися особливою жорстокістю, воюючі сторони не брали у полон як повстанців АК, так і місцеве цивільне населення. Наприклад, під час операції в районі Воля після відступу підрозділів АК було страчено 8 000 жителів міста, а захопивши 11 серпня передмістя Охота, німецькі війська вбили 40 000 чоловік²³.

Нині доказано, що солдати та офіцери зведеного полку 29-ї гренадерської дивізії військ СС, а особливо підрозділи Штурмової бригади СС «Дірлевангер» (із 12 лютого 1945 р. реформована у 36-ту гренадерську дивізію СС), до складу якої входили російські добровольці, також причетні до цих та інших жажливих злочинів проти місцевого польського населення. Від 7 до 14 серпня під час боїв в околицях району Охоти було вбито і поранено до 500 російських есесівців або майже третину складу зведеного полку, тоді як вони вбили понад 700 польських повстанців і мирних жителів²⁴. Масові

---

²⁰ Жуков Д.А. Русские эсесовцы... С. 287–288.

²¹ Залесский К. СС. Охранные отряды НСДАП... С. 438.

²² Жуков Д.А. 29-я гренадерская дивизия СС «Каминский»... С. 172.

²³ Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі... С. 801.

²⁴ Боляновський А.В. Іноземні військові формування... С. 582.

насилства, вбивства і грабунки польського населення Варшави російськими есесівцями супроводжувалися пиятикою. У воєнному щоденнику 9-ї армії зазначається, що есесівці полку Б.В. Камінського пересувалися від Райхштрасе до тютюнової фабрики у стані цілковитого алкогольного сп'яніння. Навіть сам командир дивізії бригадефюрер СС Б.В. Камінський також брав участь у грабунках, пояснюючи їх тим, що збирає кошти і цінності для того, щоб створити «Російський визвольний фонд»²⁵. Дослідники підкреслюють, що голодні та обірвані російські есесівці, потрапивши із білоруських боліт у красиве та багате європейське місто, вели вуличні бої з нелюдською жорстокістю. У кривавому розгулі та сп'янівши від безкарності, вони навіть не «помітили», як репресували декілька сімей німецьких офіцерів, за що їх потім звинувачувало німецьке командування²⁶. Навіть начальник німецького Генерального штабу сухопутних військ генерал-полковник Г. Гудеріан, отримавши інформацію від обергрупенфюрера Е. фон дем Баха про «безчинства» у Варшаві, вимушений був просити А. Гітлера видалити підрозділи зведеного полку 29-ї гренадерської дивізії СС та Штурмової бригади «Дірлевангера» зі Східного фронту²⁷. Варто сказати, що під час повстання загинуло 17 тисяч 200 бійців АК і близько 180 тис. цивільного населення, знищено 80% усієї забудови польської столиці. Значними були і втрати угруповання німецьких військ, які становили близько 10 000 вбитими та 16 000 пораненими²⁸.

Полк І.Д. Фролова, батальйони якого поступово почали замінюватися підрозділами німецької штурмової поліцейської групи «Вальтер», 19 серпня 1944 р. отримав наказ німецького командування покинути

---

²⁵ Варшавское восстание 1944 г. в документах из архивов спецслужб. Варшава–Москва : Управление регистрации и архивных фондов Федеральной Службы Безопасности РФ; Министерство внутренних дел и администрации Республика Польша; Институт Российской истории РАН; Институт памяти Республики Польша – Комиссия по расследованию преступлений против польского народа, 2007. С. 614, 656, 686–687.

²⁶ Чуев С. Проклятые солдаты. Москва : Издательство Эксмо, 2004. С. 135–136.

²⁷ Гудериан Г. Воспоминания солдата. Смоленск : «Русич», 1999. С. 489.

²⁸ Roszkowski W. Najnowsza historia Polski 1914–1945. Warszawa : Swiat Ksiazki, 2003. S. 597.

Варшаву. Втрати полку на 18 серпня за різними даними становили до 500 чоловік вбитими і пораненими, а окремі його підрозділи вели бойові дії у Варшаві до 28 серпня 1944 р.²⁹. Доки батальйони зведеного полку виходили із Варшави, 19 серпня Б.В. Камінський отримав наказом обергрупенфюрера Е. фон дем Баха прибути до Кракова, а полку вийти в район населеного пункту Трускав (20 км від Варшави) для боротьби з польськими партизанами. Після прибуття Б.В. Камінський був арештований гестапо і після формального суду розстріляний за наказом Е. фон дем Баха. Смерть бригадефюрера та його супроводжуючих облаштували як напад польських партизанів, їхні тіла помістили у машину, яку потім нібито «знайшли» німці. Разом з ним загинули начальник штабу 29-ї гренадерської дивізії СС ваффен-оберштурмбанфюрер І.П. Шавикін, дивізійний лікар Ф.Н. Забора, перекладач Г. Садовський та водій.

Натепер загальноприйнятою версією смерті Б.В. Камінського є його розстріл самими німцями. За даними німецького історика Х. Хене, саме А. Гітлер доручив Е. фон дем Баху ліквідувати «небажаного свідка і головного мародера Камінського»³⁰. Найвірогідніше Б.В. Камінського та його людей розстріляла команда із концтабору Кулмхоф (Хелмно) під командуванням гауптштурмфюрера Г. Ботмана. Розстріл проводився 26 серпня 1944 р. у лісі біля Лодзі, недалеко від єврейського гетто³¹. Дослідниками також висловлюється версія про те, що напад на службовий автомобіль Б.В. Камінського здійснили не польські партизани, як про це заявила німецька сторона, а радянські диверсанти³². Особливість цієї історії полягає в тому, що смерть Б.В. Камінського стала вигідною всім ворогуючим сторонам:

---

²⁹ Жуков Д.А. 29-я гренадерская дивизия СС «Каминский»... С. 184–185.

³⁰ Хене Х. Черный орден СС. История охранных отрядов / пер. с нем. Москва : Олма-Пресс, 2005. С. 462.

³¹ Грибков И. Хозяин Брянских лесов. Бронислав Каминский, Русская освободительная народная армия и Локотское самоуправление. Москва : Московский писатель, 2008. С. 45.

³² Грибков И. Хозяин Брянских лесов. Бронислав Каминский, Русская освободительная народная армия и Локотское самоуправление. Москва : Московский писатель, 2008. С. 45.

1) німецькому командуванню, оскільки він почав виходити з-під їхнього контролю; 2) повстанцям із АК – як помста за вбивства поляків та знищення Варшави; 3) московському керівництву – як заклятого ворога радянської влади; 4) командувачу РВА генералу А.А. Власову, який позбувся серйозного суперника із власною армією.

Біля Варшави, зведений полк І.Д. Фролова активних бойових дій не проводив, чим скористалися польські партизани. У ніч з 2 на 3 вересня 1944 р. польський загін АК атакував два батальйони полку в Трускаві.

У ході бою полк втратив близько 100 чоловік вбитими та близько 100 пораненими, а загін АК захопив 1 75 мм гармату, 2 станкові і 23 ручні кулемети, 16 автоматів, 2 міномети, 48 гвинтівок, 10 000 патронів, польову радіостанцію та інші трофеї³³. Після смерті Б.В. Камінського керівництво СС вирішило продовжити формування 29-ї гренадерської дивізії СС, але під німецьким командуванням. Для цього дивізія була переведена в Нойгаммер і її командиром призначили бригадефюрера СС і генерал-майора військ СС К. Діма, який виконував свої функції до 27 вересня³⁴. Згодом дивізію перемістили в Нойгаммер, де формувалася 600-а російська піхотна дивізія Вермахту. Особовий склад під керівництвом нового виконуючого обов'язки командира дивізії групенфюрера СС і генерал-лейтенанта поліції Г. Юрса (з 27 вересня по 11 жовтня) до початку жовтня 1944 р. залучався для придушення Словацького національного повстання. Саме тоді 11 жовтня завершила роботу інспекція відомства СС під керівництвом обергрупенфюрера СС Г. Бергера, яка 29-у гренадерську дивізію СС визнала небоєздатною й такою, що підлягає розформуванню³⁵.

Стан особового складу дивізії після смерті Б.В. Камінського був непривабливий. Один із офіцерів РВА В.Т. Жуковський, який інспектував дивізію, пізніше розповідав радянським слідчим: «Після відвідування нами цієї дивізії ми склали акт про її бойову готовність, де було також відзначено, що солдати цієї дивізії морально розкладені і займаються бандитизмом та грабежами. Всі солдати мають при собі велику кількість

---

³³ Варшавское восстание 1944 г. в документах... С. 632, 1086–1090.

³⁴ Залесский К. СС. Охранные отряды НСДАП... С. 225–226.

³⁵ Жуков Д.А. 29-я гренадерская дивизия СС «Каминский»... С. 199.

золотих речей, награбованих у місцевих (польських) жителів»³⁶. У листопаді 1944 р. дивізію перевели на полігон у Мюнзінгені, де формувалася 1-а дивізія Збройних Сил Комітету Визволення Народів Росії (ЗС КВНР). Слід зазначити, що у ЗС КВНР солдатів та офіцерів 29-ї дивізії СС зустріли насторожено. Командир 1-ї дивізії ЗС КВНР полковник С.К. Буняченко був приголомшений, зустрічаючи поїзди із військовослужбовцями 29-ї дивізії СС у Мюнзінгені: «З вагонів висипала орда мародерів, яка нічим не нагадувала солдатів. Одягнуті та взуті у що було, з жінками явно легкої поведінки, обвішані трофеями – на руках солдатів і офіцерів було надіто по декілька годинників»³⁷. Однак колишні російські есесівці мали чималий бойовий досвід і німецьке командування продовжувало їх вважати «цінним людським матеріалом» та надійними солдатами. Солдати і офіцери розформованої 29-ї гренадерської дивізії СС у складі ЗС КВНР не були об'єднані в одну військову частину. У складі 1-ї дивізії вони сформували 2-й піхотний полк (близько 4000 чоловік), а решта невеликими групами включалися до інших дивізійних підрозділів. Лише Окремий розвідувальний дивізіон 1-ї дивізії ЗС КВНР, який очолив майор (ваффен-штурмбанфюрер СС) Б.А. Костенко, повністю складався із військовослужбовців 29-ї дивізії СС. Згодом близько 1000 солдатів та офіцерів цієї дивізії було включено до складу 2-ї дивізії ЗС КВНР³⁸.

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що висвітлення проблеми російського колабораціонізму в роки Другої світової війни, яка є надто дражливою для Москви, потребує подальшого дослідження. Особливу увагу при цьому слід звернути на проблему, яка пов'язана зі службою російських військовослужбовців в органах, підрозділах і військових формуваннях СС на територіях європейських країн. Потрібно визнати, що значна частина російських колабораціоністів свідомо зробила свій фатальний вибір – приєдналася до військ СС нацистської

---

³⁶ Соколов Б.В. Фронт за линией фронта. Партизанская война 1939–1945. Москва : Вече, 2008. С. 213.

³⁷ Чуев С. Проклятые солдаты... С. 138.

³⁸ Гофман И. «Русская освободительная армия» против Сталина / пер. с нем. Москва : АСТ, 2014. С. 83.

Німеччини, яка планувала колонізувати всі «східні території» шляхом знищення цілих народів. Варто звернути увагу й на те, що на мотиви та злочинну поведінку російських есесівців у Варшаві, як на нашу думку, впливав наявний до цього часу російсько-радянський стереотип, який зображує Польщу як вічного ворога російської цивілізації, готового запропонувати послуги будь-кому, тільки б нанести шкоду Росії. У цьому контексті сучасна Росія своє минуле розглядає не в усій різноманітності та протиріччях, а вибірково, використовуючи ті його фрагменти, які найкраще сприяють формуванню імперської ідеології. Вона створюється в основному із міфів, коли вигідні для офіційної Москви міфи підсилюють та гіперболізують, а не вигідні замовчують або перекручують. Російсько-українська війна 2014–2022 рр. черговий раз підтвердила очевидну істину: для сучасної Росії історія – зброя, тоді як для України і Польщі – наука.

Список літератури

- Бишоп К. Иностранные дивизии III Рейха. Иностранные добровольцы в войсках СС 1940–1945 / пер. с англ. Москва : Эксмо, 2006. 192 с.
- Боляновський А.В. Іноземні військові формування у Збройних силах Німеччини (1939–1945 рр.). Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 880 с.
- Варшавское восстание 1944 г. в документах из архивов спецслужб. Варшава–Москва : Управление регистрации и архивных фондов Федеральной Службы Безопасности РФ; Министерство внутренних дел и администрации Республики Польша; Институт Российской истории РАН; Институт Национальной памяти Республики Польша, Комиссия по расследованию преступлений против польского народа, 2007. 1377 с.
- Гофман И. «Русская освободительная армия» против Сталина / пер. с нем. Москва : АСТ, 2014. 539 с.
- Грибков И. Хозяин Брянских лесов. Бронислав Каминский, Русская освободительная армия и Локотское самоуправление. Москва : Московский писатель, 2008. 116 с.
- Гудериан Г. Воспоминания солдата / пер. с нем. Смоленск : «Русич», 1999. 656 с.
- Даллин А. Бригада Каминского / пер. с англ. Москва : Московский писатель, 2011. 286 с.
- Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / пер. з англ. Київ : Основи, 2008. 1080 с.

Mykola Hetmanchuk
Participation of Russian SS in the suppression of the Warsaw uprising...

- Дробязко С.И. Под знаменами врага. Антисоветские формирования в составе германских вооруженных сил 1941–1945 гг. Москва : Эксмо, 2004. 608 с.
- Дюков А. “Die Aktion Kaminski”: Локотское «самоуправление» и создание бригады РОНА / Исаев А.В. и др. *Мифы Великой Отечественной войны: сборник* / Ред. Г. Пернавский. Москва : Яуза, Эксмо, 2008. С. 147–193.
- Эйлсби К. Иностранцы в нацистской Германии. Добровольческие формирования, воевавшие на стороне Гитлера. 1941–1945 / пер. с англ. Москва : ЗАО Центрполиграф, 2012. 190 с.
- Жуков Д.А. 29-я гренадерская дивизия СС «Каминский» / Д.А. Жуков, И.И. Ковтун. Москва : Вече, 2009. 304 с.
- Жуков Д.А. Охотники за партизанами. Бригада Дирлевангера / Д.А. Жуков, И.И. Ковтун. Москва : Вече, 2013. 448 с.
- Жуков Д.А. Русские эсесовцы в бою. Солдаты или каратели? / Д.А. Жуков, И.И. Ковтун. Москва : Яуза-пресс, 2009. 320 с.
- Жуков Д.А. Русские эсесовцы / Д.А. Жуков, И.И. Ковтун. Москва : Вече, 2013. 416 с.
- Залесский К.А. Войска СС. Военная элита Третьего Рейха. Залесский. Москва : Яуза-пресс, 2009. 336 с.
- Залесский К.А. СС. Охранные отряды НСДАП. Москва : Яуза, Эксмо, 2005. 656 с.
- Назаревич Р. Варшавское восстание. 1944 год / пер. с пол. Москва : Прогресс, 1989. 232 с.
- Пищенко А.А. «Штрафники» СС. Москва : Яуза-пресс, 2009. 320 с.
- Семенов К. Войска СС. История, структура, боевое применение. Москва : Яуза-пресс, 2009. 432 с.
- Соколов Б.В. Фронт за линией фронта. Партизанская война. Москва : Вече, 2008. 432 с.
- Тарас А.Е. Анатомия ненависти (Русско-польские конфликты XVIII–XX вв.). Минск : Харвест, 2008. 832 с.
- Хене Х. Черный орден СС. История охранных отрядов / пер. с нем. Москва : Олма-Пресс, 2005. 542 с.
- Чуев С. Проклятые солдаты. Издательство Эксмо, 2004. 576 с.
- Bor-Komorowski T. Armia podziemna. London : Figaro Press Ltd., 1981. 399 s.
- Roszkowski W. Najnowsza historia Polski 1914–1945. Warszawa : Swiat Ksiazki, 2003. 688 s.